
Kateřina Kolářová: Nová generace vnímá jinakost jako téma, které by společnost měla řešit

---

Na konci září v Berlíně proběhla mezinárodní letní škola Disability, participation and activism: The politics of knowledge building and networking across Europe. Jednou z organizátorského a přímo také iniciátorského týmu byla Kateřina Kolářová, která dlouhá léta působí v programu Genderová studia na Katedře sociologie FHS. Letní školu organizační tým připravoval s důrazem, aby byla co nejpřístupnější a nabízela co nejlíc perspektiv. V čem tento přístup spočíval a jaké jsou jeho přínosy? A proč roste zájem o disability studies?

Foto: Ondřej Trojan

Jak letní škola *Disability, participation and activism* vznikla? V čem vidíte její hlavní přínos?

Celé to začalo rozhovory mezi Robertem Stockem z Humboldtovy univerzity v Berlíně, Magdalenou Zdrodowskou z Jagellonské univerzity v Krakově a mnou. My všichni pracujeme v oboru disability studies každý s trochu jiným zaměřením, jinými tématy: Robert se věnuje disability studies ve vztahu k ekologickému přemýšlení a širšímu kontextu kulturní historie a ekologie, částečně tam směřuji nyní i já svými novými projekty, Magdalena studuje média a technologie a napsala velmi zajímavé knihy například o tom, jakým způsobem komunita neslyšících pracovala s televizí. Chtěli jsme využít možnosti nabízené programem Erasmus+ a připravit takové pole, které by kombinovalo mezinárodní spolupráci nejenom naší, jakožto vědců a pedagogů, respektive vědkyň a pedagožek, ale vytvořilo i prostor pro potkávání se studujících napříč státy. Z vlastní zkušenosti vím, že takovou mezinárodní spolupráci studující mají opravdu rádi a

vyhledávají ji. Je to něco, co do studia vnáší jinou perspektivu. Zároveň díky takovému poli šlo do kurikula vtáhnout témata, která jinak nemají systematické pokrytí. V evropském kontextu jsou disability studies jako kurikulum relativně málo zastoupené, přitom ale víme, že studující ta témata chtějí, vyhledávají je, píšou o nich závěrečné práce, ale nemají systematickou, strukturální podporu. To vše jsme chtěli nabídnout. Taky jsme dlouho diskutovali, zda letní školu nechat otevřenou pro všechny úrovně studia a rozhodli jsme se pro co nejinkluzivnější podobu, program a požadavky tedy odpovídaly i pokročilejšímu bakalářskému studiu. Myslím si, že to bylo dobré rozhodnutí, dosáhli jsme určité různorodosti. Důležité je i zmínit, že jsme využili možností nabízených Erasmem+ a speciálně pozvali studující znevýhodněné ableistickými strukturami a koncepty zdraví a způsobilosti. Bylo zde vícero lidí, kteří měli vlastní zkušenost se znevýhodněním nebo „postižením.“ Často se jednalo o takzvaná neviditelná postižení, znevýhodnění nebylo vždy fyzické nebo sensorické. Už call na letní školu jsme sepisovali tak, aby promluvil k těmto studujícím, aby bylo jasné, že s nimi počítáme.

Podařilo se Vám poskytnout studentům a studentkám zamýšlené pole mezinárodního dialogu?

Ano, myslím si, že ano. Letní školu jsme koncipovali jako víceletý projekt a stálo nás to hodně práce – stavěli jsme ji na zelené louce. Nakonec se na celé akci podílelo šest univerzit, což je opravdu hodně. Proto doufám, že bude pokračovat v dalších letech.

Pokud se vše podaří, bude se odehrávat další ročník opět v Berlíně?

Pravděpodobně ne. Plánujeme, že se lokace budou měnit. Při organizaci je potřeba myslet i na studující, jejich praktické uvažování, aby to bylo opravdu inkluzivní a bezbariérové i z pohledu sociálněekonomických a dalších forem znevýhodnění. Berlín je přeci jenom dost nákladná lokace.

Letní škola vznikla ve spolupráci šesti evropských univerzit z Německa, Česka, Polska, Švédska a dvou univerzit z Portugalska. To není málo – jak se to podařilo?

Přemýšleli jsme, jak to partnerství postavit. Pro nás, zakládající tři – Roberta, Magdalenu i mě – bylo důležité, abychom uvědoměle pracovali s různými mocenskými dynamikami a nerovnostmi. Dbali jsme, abychom měli zastoupení postsocialistického prostoru. Chtěli jsme taky reflektovat pomyslnou osu Východ - Západ a zároveň globální Sever - globální Jih. Právě přes portugalské univerzity přišli studující například z Brazílie a dalších oblastí globálního Jihu, což bylo velmi přínosné. Navýšila se nám zkušenostní diverzita, rozsah chápání toho, jaká témata lze v rámci disability studies otevírat.

Letní škola proběhla ve dvou modulech: jeden online už v červenci a pak druhý prezenčně během září v Berlíně. Jaká byla náplň těchto dvou částí a proč jste zvolili zrovna takový formát?

V tom jsme neměli úplnou svobodu, je to předepsaný formát Erasmus+ Blended Intensive Program (BIP), že určitá část pedagogické aktivity má proběhnout online a další část osobně. Ty dva online dny v červenci pro nás byly důležité – nejenže jsme se představili a předpřipravili půdu pro osobní spolupráci ve třídě, ale poskytli jsme studentům i krátké texty ke čtení a měli jsme autorské přednášky s diskuzemi, které představovaly jednotlivé moduly a jejich tematická zaměření. Je důležité říct, že letní škola byla rozdělená do třech tematických modulů, do kterých se pak studující sami rozdělili na základě úvodních přednášek: historie „postižení“, kultura a média, politika a aktivismus. Například v našem historickém modulu jsme se zaměřili na postkoloniální a postsocialistickou historii a snažili jsme se kriticky nahlédnout na západní kánon, který se v disability studies vytváří. Kromě pedagogických aktivit jsme chtěli vystavit studující i působení umělců a umělkyně, aktivistů a aktivistek a jiných zdrojů mimo akademickou sféru. Letní škola tak zahrnovala například vedle zvaných přednášek a performancí i komentovanou prohlídku berlínského muzea, kde jsme se zaměřili právě na to, jakým způsobem kurátoři a kurátorky pracují s institucí a snaží se, aby jejich expozice byly co nepřístupnější. Měli jsme výbornou, velmi detailní prohlídku a bavili jsme se, jaké komplikace mohou nastat při vytváření co nejinkluzivnější výstavy. To, myslím si, bylo dalším velkým přínosem letní školy, její zasazení do konkrétního sociálního a historického kontextu.

Co jste si z ní odnesla sama pro sebe? Co jste si užila nejvíc?

Já moc ráda vstupuji do mezinárodních pedagogických zón. Pro mě jako vyučující je to velmi přínosné, protože ta témata se diskutují jinak, je potřeba s nimi jinak pracovat. Pomůže vám to kriticky nahlédnout svoje vlastní předpoklady o různých konceptech, se kterými pracujete. Taky jsem v Berlíně žila a studovala, když jsem dělala doktorát. Bylo pro mě zajímavé se do města vrátit po dvaceti letech a zažít ho jinak, vidět, jak se proměňuje. V neposlední řadě bylo dobré uvědomit si, v čem spočívají problémy pro instituce při vstupování do mezinárodních programů. Musím vyjádřit obrovský shout-out našemu zahraničnímu oddělení a hlavně paní Lukešové, spolupráce s ní byla opravdu hladká a produktivní. Za to našemu zahraničnímu oddělení moc děkuji. Podíleli se se mnou také na výběru studentů z naší fakulty. Myslím si, že jsme měli ten nejsložitější a nejpečlivější výběr studujících, protože v Praze se jich přihlásilo zdaleka nejvíc.

Byl pro Vás tento zájem nečekaný? Jaké příčiny za tím vidíte? A z jakých oborů se studující na letní školu hlásili?

Musím říct, že jsme velkým zájmem byli překvapeni. Zahraniční oddělení usoudilo, že vzhledem k poměru přihlášených lidí bude spravedlivé navýšit počty vybraných studujících. Proto nás nakonec jelo víc: místo čtyř se letní školy účastnilo šest studujících. Dostali jsme přihlášky napříč obory, letní školy se zúčastnili studující z anglického bakaláře, Studii občanské společnosti a z českého a anglického programu Gender studies. Za velkým zájmem vidím kombinaci několika důvodů: v první řadě je to téma, po kterém je hlad. Nová generace studujících vnímá disability studies jako obor, který by měl být v kurikulu zastoupen a kterému by se společnost měla věnovat. Soudě z rozhovorů s účastníky letní školy, mnozí buď sami zažívají, nebo pozorují na svých přátelích nějaká znevýhodnění během studia, ať už se to týká podmínek studia nebo bezbariérovosti prostoru, proto jsou k těmto tématům velmi citliví. Jako další příčinu vidím časovou kompaktnost kurzu (i když studující odvedou práci srovnatelnou s účastí v jiném akreditovaném kurzu) a koneckonců Berlín taky není úplně nezajímavá lokace. A největším faktorem je ta mezinárodní spolupráce.

Pokud vím, v České republice zatím nemají disability studies ukotvení a vyskytují se ojediněle v podobě izolovaných kurzů nebo dokonce jen jejich částí. Kde a v jaké podobě se můžeme v České republice s disability studies setkat? Jak se jim věnujeme u nás na FHS?

Když se podíváte na oficiální akreditace, nenajdete tu akreditovaný studijní program v disability studies, a to i přesto, že v zahraničí je jich relativně dost. Jsou tam i odborné organizace, a to nejenom v USA nebo Skandinávii – právě Magdalena Zdrodowska z Jagellonské univerzity, jedna ze tří iniciátorek letní školy, vede velký mezinárodní program, který se snaží situovat a kontextualizovat disability studies, speciálně pak dynamiku znevýhodnění ve východoevropském postsocialistickém prostoru. Institucionální zakotvení se tady sice objevuje, ale zatím se nepromítá do studijních programů a kurikul. Není zde ani vlastní časopis, ani organizace. Na druhou stranu i v rámci FHS kromě mě se DS věnují týmy lidí kolem Dany Hradcovy a Michala Synka na Katedře aplikovaných sociálních věd. Chci říct, že to nejsem jenom já v rámci programu Genderová studia na Katedře sociologie, kdo se oborem zabývá. FHS je v tomto smyslu jedinečně situovaná – máme kritickou masu lidí, kteří se těm tématům věnují výzkumně i pedagogicky. Nemám tedy pocit, že by ten obor úplně začínal, ale má svůj postupný vývoj. Podle mě je důležité, že disability studies nespádají nutně a jenom do kontextu sociální práce, pomáhajících profesí nebo dokonce do rehabilitačních věd. Pro mě je důležité o jinakosti přemýšlet jako o analytické kategorii, speciálně pak v humanitních a sociálních vědách, která není navázaná na zdravotní stav nebo jakých úspěchů dosahujete v testech inteligence.

Zahlédla jsem, že v listopadu probíhá týdenní mezinárodní workshop s kolegou z Univerzity George Washingtona. O jaký workshop jde?

Začal ve čtvrtek 2. listopadu v rámci předmětu Queer Cinema in Transnational Perspective a s kolegou Robertem McRuerem ho děláme už od roku 2008. K našemu oboustrannému překvapení nám to pořád stojí za to, přestože je to neskutečná logistická práce pro kolegu a velká zodpovědnost – přiváží s sebou přes dvacet studujících. Loni nás bylo v součtu víc než padesát. Workshop probíhá ve spolupráci s filmovým festivalem Mezipatra, jeho součástí je tedy návštěva Mezipatera a společná kritická reflexe, co znamená stávat se účastníkem festivalu věnovanému queer filmu. Potkáváme se ve velmi namíchaném, transnacionálním kontextu, naše zkušenosti jsou různé a je to čím dál bohatší, za ta léta jsme opravdu narostli. Různorodost kontextů studujících je hrozně zajímavá a důležitá právě proto, že diskutujeme o procesech globalizace, jakým způsobem a jaká témata se stávají dominantními nebo o politice identit v mezinárodním prostoru.

Své dojmy z letní školy v Berlíně nám byla ochotná sdělit nejenom Kateřina Kolářová. Zeptali jsme si i studujících z FHS, proč se na letní školu přihlásili, jaká byla jejich očekávání a co se jim na celé události líbilo nejvíc.

Ema Švingerová, 2. ročník Genderových studií: „Doufala jsem, že se dozvím víc o propojení disability konceptů nejen v jiných akademických disciplínách, ale i v kultuře, historii nebo médiích, což se i splnilo. Celý program jsem si moc užila, dozvěděla jsem se spoustu věcí užitečných i pro moje budoucí akademické směřování, a poznala jsem hrozně zajímavé lidi s podobnými zájmy, ať už vyučující nebo studenty z jiných univerzit, což bylo velmi přínosné. Bylo skvělé vyzkoušet si i studium v angličtině a taky mi vyhovovala doba programu: pět dní bylo akorát i co se týče mých časových kapacit, takže za mě velmi skvělý nápad!“

Alžběta Fialová, 2. ročník Studia občanské společnosti: „Na kurz jsem se přihlásila, protože mě zaujalo jeho téma a taky jsem nikdy nechtěla odjet na Erasmus na celý semestr, takže mi to přišlo jako ideální nabídka, zúčastnit se Erasmu + v této délce. Očekávání jsem asi neměla skoro žádná, těšila jsem se, téma pro mě bylo zčásti nové, takže jsem se asi trochu obávala, abych nebyla úplně mimo, ale dostali jsme texty pro přípravu. A nakonec se ukázalo, že téma bylo částečně nové pro většinu účastníků, bylo velmi zajímavé dozvědět se víc a sdílet s ostatními vlastní zkušenosti. Na vyučujících bylo znát, že jsou do tématu opravdu ponořeni a mají co předat, v mnoha případech i interaktivní formou. Celý kurz byl velmi intenzivní, pestrý a obohacující. Nejvíce asi oceňuji to, že se sešla velmi různorodá skupina lidí s různými pohledy na věc, takže probíhaly velmi podnětné diskuze. Taky se mi líbilo, že cílem nebylo nadřít se nové informace a poté předvést, že jsme si je opravdu zapamatovali, ale rozšířit si obzory, poznat nové věci, přemýšlet nad nimi a třeba je i nějakým způsobem zařadit do akademického nebo i běžného života. Určitě bych tuto mezinárodní letní školu doporučila i ostatním, ať už na stejné téma nebo i na nějaké další.“

Pro FHS zpracovala Alena Ivanova, studentka magisterského programu Elektronická kultura a sémiotika.